

**Sastamalan
varhaiskasvatussuunnitelma
2024**

Nimi	Sastamalan varhaiskasvatussuunnitelma 2024
Kunta	Sastamala
Hyväksymispäivämäärä	19.6.2024
Julkaistu	16.8.2024

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.	1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.	1
1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.	2
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	4
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	7
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	7
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.	9
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	11
2.4. Arvoperusta.	13
2.5. Oppimiskäsitys.	14
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	15
2.7. Laaja-alainen osaaminen.	16
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen.	16
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.	17
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.	17
2.7.4. Monilukutaito.	20
2.7.5. Digitaalinen osaaminen.	20
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen.	21
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.	23
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	24
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.	26
3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.	26
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.	27
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.	28
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.	28
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	30
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	34
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.	34
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa.	35
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.	37
4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	37
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	38
4.3. Monipuoliset työtavat.	39

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	39
4.5. Oppimisen alueet.	41
4.5.1. Kielten rikas maailma.	41
4.5.2. Ilmaisun monet muodot.	43
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme.	44
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	45
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	46
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	47
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus.	48
5. Lapsen tuki.	50
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.	50
5.2. Yhteistyö tuen aikana.	52
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.	52
5.2.2. Monialainen yhteistyö.	53
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	54
5.3.1. Yleinen tuki.	55
5.3.2. Tehostettu tuki.	56
5.3.3. Erityinen tuki.	57
5.3.4. Tuen muodot.	58
5.4. Lapsen tuen arviointi.	59
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	60
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.	62
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	64
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.	65
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	65

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

1 Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatuslaki 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

5 Varhaiskasvatuslaki 2 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä⁸.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista

6 Varhaiskasvatustalaki 21 §

7 Varhaiskasvatustalaki 1 §

8 Varhaiskasvatustalaki 22 §

9 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

10 Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

11 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a §

12 Varhaiskasvatustalaki 20 §

varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

SASTAMALA

Sastamala

Sastamalan varhaiskasvatussuunnitelma rakentuu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta siten, että Sastamalan tarkennukset ovat kunkin kappaleen lopuksi. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu ja hyväksytty suomen kielellä. Paikallinen vasu julkaistaan ePerusteissa sekä kaupungin nettisivuilla. Sastamalan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa noudatetaan sekä kunnallisessa että yksityisessä varhaiskasvatuksessa Sastamalassa niin päiväkodeissa kuin perhepäivähoidossakin.

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu työryhmässä, joka koostuu varhaiskasvatuksen opettajista, lastenhoitajasta, varhaiskasvatuksen erityisopettajasta, varhaiskasvatusyksikön esimiehestä ja varhaiskasvatuksen palvelupäälliköistä. Varhaiskasvatussuunnitelman päivittäminen on jatkuva prosessi, josta työryhmä vastaa. Henkilöstö on osallistunut varhaiskasvatussuunnitelman päivittämiseen vastaamalla arvokyselyyn syksyllä 2022. Työryhmän jäsenet ovat edustaneet varhaiskasvatuksen henkilöstöä ja käyneet keskusteluja yksiköissään varhaiskasvatussuunnitelmasta. Keväällä 2024 järjestettiin varhaiskasvatuksen henkilöstölle kehittämisfoorumi-iltapäivät, jossa aiheena oli varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen oppimisympäristöt sekä niiden kehittäminen. Valssi-arvioinnin työkaluna oli pedagoginen prosessi, jota koko varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi.

Huoltajat osallistuvat varhaiskasvatuksen kehittämiseen asiakaskyselyllä, joka on ollut vastattavana sähköisesti helmikuussa 2024. Tuloksia on hyödynnetty varhaiskasvatuksen arvioinnissa ja kehittämisessä sekä varhaiskasvatussuunnitelman päivittämisessä. Asiakastyytyväiskyselyssä saatiin välillisesti tietoa huoltajien kautta lasten kokemuksista varhaiskasvatuksessa.

Sastamalan varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentävät seuraavat asiakirjat, suunnitelmat ja ohjeet:

- Sastamalan esiopetuksen opetussuunnitelma 2024
- Tasa-arvo - ja yhdenvertaisuussuunnitelma
- Kestävän kehityksen suunnitelma 2014
- Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksen liikunnan vuosisuunnitelma
- Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen digisuunnitelma
- Sastamalan hyvinvointisuunnitelma 2021-2024
- Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma –Sastamala
- Lapsen suojaamis- ja rajaamistoimenpiteet varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

13 Varhaiskasvatustilasto 8 §

14 Varhaiskasvatustilasto 24 §

15 Varhaiskasvatustilasto 65–73§

16 Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

- Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tiedonsiirto -ohjeistus
- Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arkistointi -ohjeistus

Lisäksi varhaiskasvatustyöyksiköt laativat vuosittain varhaiskasvatuksen toimintavuosisuunnitelman, joka koostuu yksikkökohtaisesta ja ryhmäkohtaisesta osuudesta. Ryhmäkohtaisessa osuudessa täytetään tiimisopimusta ja ryhmävasua. Ryhmävasu on jatkuvasti toiminnan suunnittelun työkaluna, jota arvioidaan säännöllisesti ja muutetaan lapsiryhmän tarpeiden mukaan.

Sastamalan varhaiskasvatuksesta on edustus lasten ja nuorten perhekeskuksen ohjausryhmässä. Lisäksi varhaiskasvatuksesta osallistutaan perhekeskusverkoston yhteistyöpalaveriin ja ollaan mukana kehittämässä moniammatillista yhteistyötä. Varhaiskasvatuksen yhteistyötahojen kanssa toteutetaan säännöllistä yhteistyötä esimerkiksi neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyö, jossa käsitellään ja tarkennetaan Sastamalan paikallisia varhaiskasvatuksen ja neuvolan -yhteistyökäytäntöjä.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva-oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista²⁰.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja

¹⁷ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatusturvalaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²².

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁵. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arviotaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä²⁸.

22 Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

23 Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

24 Varhaiskasvatuslaki 41 §

25 Varhaiskasvatuslaki 23 §

26 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

27 Varhaiskasvatuslaki 40 §

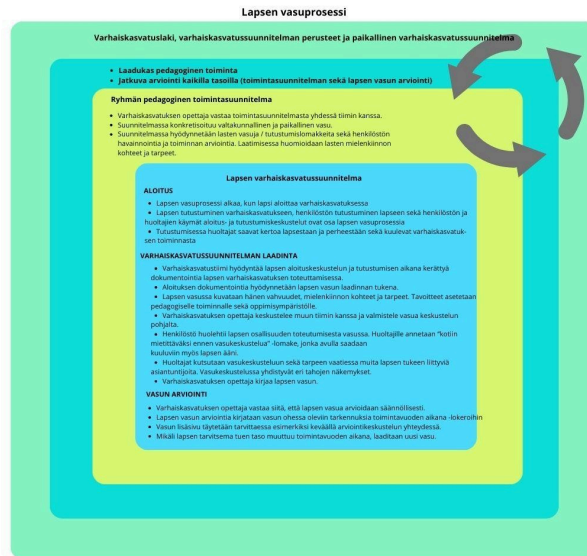
28 Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

SASTAMALA

Sastamala

Lapsen varhaiskasvatus on prosessi, joka koostuu erilaisista vaiheista. Perheen ohjatuessa varhaiskasvatuksen palveluihin varmistetaan hyvä varhaiskasvatuksen aloitus. Jokaisella työntekijällä on vastuu varmistaa omalta osaltaan laadukkaan palveluohjauksen toteutumisesta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma -prosessi on kuvattu alla olevassa lapsen vasuprosessi -kuvassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma -prosessi

Mikäli lapsella on etähuoltaja, huolehtii varhaiskasvatuksen opettaja huoltajan mahdollisuudesta osallistua lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja arviointiin. Tarvittaessa keskustelu voidaan pitää esimerkiksi teamsin tai puhelimen välityksellä. Lähtökohtaisesti kutsutaan samaan vasukeskusteluun molemmat huoltajat. Etähuoltajan osallisuuden vahvistaminen kuuluu koko henkilöstön tehtäviin. Huoltajuudesta ja perheen kokoonpanosta ja siihen liittyvistä yhteydenpito- ja yhteistyökäytännöistä sovitaan varhaiskasvatuksen aloituskeskustelun yhteydessä ja tarpeen vaatiessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa.

Perhepäivähoidossa olevien lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laatii perhepäivähoitaja. Varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö ohjaa varhaiskasvatussuunnitelmien laadintaa tarpeen vaatiessa ja voi osallistua keskusteluun tarvittaessa.

Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessi on kuvattu tarkemmin luvussa 5.5.

Mikäli ryhmässä ei ole kelpoisuusehdot täyttävää varhaiskasvatuksen opettajaa, hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa tarpeen mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista.

Sastamalan varhaiskasvatuksessa on käytössä tiedonsiirtoon liittyvä ohjeistus, joka löytyy henkilöstön yhteisestä teams-työtilasta.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säästösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustustilain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan

29 Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

30 Varhaiskasvatustilain 1 §

31 Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

32 Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

33 Varhaiskasvatustilain 52 §

34 Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

35 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

36 Hallintolaki (434/2003)

37 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

38 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

39 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalakea⁴⁸, sosiaalihuoltolakea⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolakea⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustalakeissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustalakein⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustalakeisympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatustalakehenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatustalakeessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;

40 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

41 Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999

42 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

43 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

44 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

45 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

46 Varhaiskasvatustalake 15 a §

47 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

48 Varhaiskasvatustalake 15 a §

49 Sosiaalihuoltolake (1301/2014)

50 Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

51 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

52 Terveydenhuoltolake (1326/2010)

53 Varhaiskasvatustalake 3 §

10. *toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.*

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimintilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁵⁶. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla⁶⁰ (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶³. Varhaiskasvatuksen

54 Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

55 Varhaiskasvatuslaki 10 §

56 Varhaiskasvatuslaki 11 §

57 Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

58 Varhaiskasvatuslaki 25 §

59 Varhaiskasvatuslaki 75 §

60 Varhaiskasvatuslaki 10 §

61 Varhaiskasvatuslaki 7 §

62 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

63 Varhaiskasvatuslaki 1 §

toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä⁶⁴.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoituksen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁵. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁶.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁷. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁸. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶⁹. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁰. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän⁷¹.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten

64 Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

65 Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

66 Varhaiskasvatuslaki 25 §

67 Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

68 Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

69 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

70 Varhaiskasvatuslaki 38 §

71 Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁷².

SASTAMALA

Sastamala

Sastamalassa varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Sastamalan varhaiskasvatus jakaantuu neljällä alueella: keskusta, etelä, länsi ja pohjoinen. Sastamalassa on seitsemän varhaiskasvatustyksiköiden esihenkilöä, jotka vastaavat omilla alueillaan päiväkotij- ja esiopetustoiminnasta. Kotona tapahtuvasta perhepäivähoidosta vastaa kaksi varhaiskasvatuksen palvelupäällikköä.

Keskustan alueella toimii myös kaksi palvelusetelipäiväkotiä, joilla on yhteinen esihenkilö. Palvelupäiväkotien valvonnasta vastaa varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö. Palvelusetelipäiväkodeissa noudatetaan Sastamalan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Perhepäivähoidon varahoito järjestetään päiväkodeissa eri alueilla sovitulla tavalla.

Vuorohoitoa järjestetään pohjoisella alueella Häijään päiväkodissa klo 5–23 joka päivä. Ympäri vuorokautinen varhaiskasvatus ja esiopetus järjestetään keskustan alueella Ojansuun päiväkodissa. Vuorohoidon käytänteet -ohjeistus jaetaan vuorohoitoa tarvitseville perheille. Ennen päätöstä vuorohoidosta tulee perheen toimittaa työnantajan vuorotyötodistus. Vuorohoitoa järjestetään huoltajien työn, opiskelun ja työmatkojen aikojen puitteissa. Vuorohoitoon ei ole subjektiivista oikeutta.

Varhaiskasvatuksen palveluohjaus on keskitetty kahdelle varhaiskasvatuksen palvelupäällikölle. Päätöksen lapsen varhaiskasvatuspaikasta eri toimintamuotoon tai yksikköön tekee varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö yhteistyössä varhaiskasvatustyksikön esihenkilön kanssa. Tarkemmin varhaiskasvatuksen palvelupolku on kuvattu luvussa 2.3.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷³.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset

⁷² Varhaiskasvatuslaki 13 §

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁷⁴.

SASTAMALA

Sastamala

Varhaiskasvatuksen aloitus -prosessi on kuvattuna varhaiskasvatuksen palvelupolku -kuvassa. Varhaiskasvatuksen palveluohjauksesta vastaavat varhaiskasvatuksen palvelupäälliköt. Palveluohjaus perustuu asiakkaan kunnioittavaan kohtaamiseen sekä perheiden tarpeiden ja näkökulmien kuulemiseen. Varhaiskasvatushakemuksen perusteella lapselle kartoitetaan varhaiskasvatuspaikka. Varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö on tarvittaessa huoltajiin yhteydessä, mikäli varhaiskasvatuspäätöksen tueksi tarvitaan lisää tietoa. Varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö ja yksikön esihenkilö tekevät yhteistyötä lapsen varhaiskasvatuspaikasta päätöstä tehtäessä.

Palvelupäällikkö tekee lapsen varhaiskasvatuspaikasta päätöksen ja välittää tiedon yksikön esihenkilölle. Yksiköstä ollaan yhteydessä huoltajaan ja sovitaan tarkemmin aloituksen järjestelyistä. Lapsen varhaiskasvatuksen aloitus on tärkeä siirtymävaihe, jota tulee suunnitella. Yksikkö huolehtii, että huoltajien ja lapsen tutustuminen yksikköön ja aloituskeskustelut toteutuvat suunnitellusti.

Aloituskeskustelussa ja tutustumisessa on tärkeää luoda luottamuksellinen suhde perheeseen. Huoltajille annetaan mahdollisuus kertoa lapsestaan, perheestään ja varhaiskasvatukseen aloitukseen liittyvistä asioista ja ne huomioidaan lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa. Tutustumislomakkeen voi antaa kotiin täytettäväksi tai sen pohjalta voidaan keskustella aloituksen yhteydessä.

Lapsi ja huoltajat saavat tutustua varhaiskasvatukseen yhdessä tarpeidensa mukaan. Ryhmän henkilöstö rakentaa myönteistä vuorovaikutusta perheeseen ja lapsen aktiivisesti tutustumisessa.

Eryteisesti alussa on tärkeää, että huoltajat kuulevat lapsen varhaiskasvatuksen aloituksesta ja halutessaan saavat kuvia lapsen päivästä.

⁷⁴ Esimerkiksi varhaiskasvatustilaki 40–42 §

Varhaiskasvatuksen aloitus

Aloituksen lisäksi varhaiskasvatuksessa lapsella on myös muita siirtymävaiheita, jotka tulee suunnitella huolella.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksen ryhmästä toiseen on tärkeää, että lapsi saa mahdollisuuden tutustua uuteen ryhmään. Varhaiskasvatuksesta siirrytään myös esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen ja myös nämä siirtymät ovat tärkeitä vaiheita. Lasta tulee valmistaa siirtymiin kertomalla myönteisesti tulevasta siirtymästä ja mahdollistamalla tutustuminen uuteen ryhmään tai yksikköön. Lapsen uuden ryhmän tai yksikön henkilöstö valmistautuu lapsen aloitukseen uudessa ryhmässä ja huomioi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut asiat.

Sastamalan varhaiskasvatukseen on laadittu tiedonsiirtoon erillinen ohje, joka löytyy henkilöstön teams-työtilasta.

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁵, varhaiskasvatuslain⁷⁶ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁷.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin

⁷⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷⁷ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁸. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita⁷⁹.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁰. Lasten perheidenteettä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁷⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸¹.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina

samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

SASTAMALA

Sastamala

Sastamalan varhaiskasvatuksessa toiminta ja sen suunnittelu perustuvat lapsen vahvuuksien tunnistamiseen sekä lapselle ominaisiin tapoihin toimia ja oppia. Leikki on lapselle luonnollinen tapa oppia ja jäsentää todellisuutta. Leikin avulla lapsi ilmaisee ajatuksiaan, joita kuuntelemalla ja joihin tarttumalla henkilöstö suunnittelee toimintaa, joka parhaiten tukee kunkin lapsen oppimista. Arjessa on tärkeää tarttua lasten aloitteisiin ja tarvittaessa joustaa suunnitelmista lasten pohdinnan, ihmettelyn ja tutkimisen mahdollistamiseksi etsien niihin yhdessä vastauksia. Tämä edellyttää henkilöstön aitoa läsnäoloa ja tilanneherkkyyttä.

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

SASTAMALA

Sastamala

Lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi luo perusta uusien taitojen oppimiselle. Tässä merkityksellistä on ravinnon, liikunnan, levon ja mielen hyvinvoinnin muodostama kokonaisuus. Sastamalan varhaiskasvatuksessa lapsella on mahdollisuus **lepoon** varhaiskasvatuspäivän aikana. Otamme mahdollisuuksien mukaan huomioon perheiden toiveet sekä lasten yksilölliset tarpeet lepoon ja rentoutumiseen. Lasten ja huoltajien kanssa keskustellaan levosta, unen tarpeesta ja rauhoittumista tukevista tavoista.

Sastamalan varhaiskasvatuksessa yhtenä tavoitteena **liikunnallisen toimintakulttuurin luominen**, jossa innostetaan lapsia liikkumaan sekä luodaan liikkumiseen ja aktiivisuuteen kannustava toimintaympäristö. Varhaiskasvatuksessa liikutaan ja ulkoillaan päivittäin ja retket lähiympäristöön ovat keskeinen osa varhaiskasvatuksen toimintaa. Sastamalan kaupunki on mukana Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmassa. Liikkuva varhaiskasvatus on valtakunnallinen liikkumis- ja hyvinvointiohjelma, jonka tavoitteena on

- Mahdollistaa jokaiselle lapselle mahdollisuus liikkumiseen ja liikkumisen iloon aktiivisessa toimintaympäristössä
- Mahdollistaa lapsen liikkumisen kaksi tuntia päivässä, joka kattaa noin 2/3 fyysisen aktiivisuuden suosituksesta
- Tarjota varhaiskasvattajille välineitä lasten liikkumisen lisäämiseen sekä oman työn kehittämiseen

SASTAMALA
sopivasti sykkettä

RAKENTEET

2H LIIKKUMISTA VARHAISKASVATUSPÄIVÄN AIKANA

 ESIHENKILÖT <i>"Merkityksellisyiden ja sitoutumisen mahdollistaminen on johdon tärkein tehtävä"</i> Toimintakauden alussa esihenkilön johdolla valitaan ryhmien liikuntavastaavat sekä liikuntafoorumin edustaja Mahdollistaa tarvittaessa aikaa liikuntavastaaville Liikkuva varhaiskasvatus -toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen (esim. aikaa perehtyä teams-materiaaleihin, tapahtumien suunnitteluun, liikuntafoorumin tapaamisiin) Liikuntapuheen ylläpitäjä, tahtotila liikkumisen edistämiseksi	 YKSIKKÖ Toimintaympäristö liikkumiseen innostava ja kannustava Yhteisten pelisääntöjen tsekkaukseen sisällä ja ulkona Liikuntavälineitä lasten saatavilla sisällä ja ulkona Liikuntavälineitä uusitaan säännöllisesti	 LIIKUNTAFOORUMIN EDUSTAJA Ideointi, ideoiden jakaminen yli yksikkörajojen (liikuntafoorumi, Teams-alusta) Ajankohtaiset asiat - vie omaan yksikköön sekä esimiehelle tiedoksi (liikuntafoorumista sekä HLU:n ja Liikkuva varhaiskasvatuksen uutiskirjeistä) Täyttää yksikön nykytilan arvioinnin Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmalustalle sekä yksikön Pieni askel -lomakkeen Liikuntapuheen ylläpitäjä	 LIIKUNTAVASTAAVA Oman ryhmän liikuntapuheen ylläpitäjä, innostaja, kannustaja On tutustunut ja huomioi oman ryhmän toiminnassa: -liikkumisen vuosisuunnitelman -varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset Huolehtii yhdessä tiimin kanssa, että liikkumista on lisätty koko päivän ajalle niin sisällä kuin ulkona	 TYÖNTEKIJÄ <i>"Kaikki varhaiskasvattajat ovat liikuttajia eli lasten liikkumisen ja fyysisen aktiivisuuden mahdollistajia"</i> Sitoutuvat toteuttamaan ryhmässä ja yksikössä sovittuja asioita liikunnallisen arjen edistämiseksi Kantavat vastuun tiedon vastaanottamisesta ja siirtämisestä eteenpäin Kertovat vanhemmille lasten päivästä myös liikkumisen näkökulmasta.
---	--	---	---	--

Liikkumista tukevat rakenteet varhaiskasvatuksessa

Ruokakasvatuksessa tavoitteena on myönteisen ruokasuhteen luominen. Lasta ohjataan terveellisiin, monipuolisiin ravintotottumuksiin ja ruuan kunnioittamiseen. Jokaisessa yksikössä laaditaan yhteiset ruokailun toimintatavat ja jokainen ruokailutilanne nähdään kasvatustilanteena, jossa henkilöstö toimii omalla esimerkillään mallina lapsille ruokaillen yhdessä lasten kanssa.

Ruokailusta luodaan myönteinen yhdessäolotilanne, jossa lasta rohkaistaan tutustumaan uusiin ruokalajeihin lapsen yksilöllisyyttä kunnioittaen. Tiukka rajoittaminen, syömään painostaminen tai ruoalla palkitseminen eivät kuulu Sastamalan varhaiskasvatuksen toimintatapoihin. Ruokailutilanteissa opetellaan hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria.

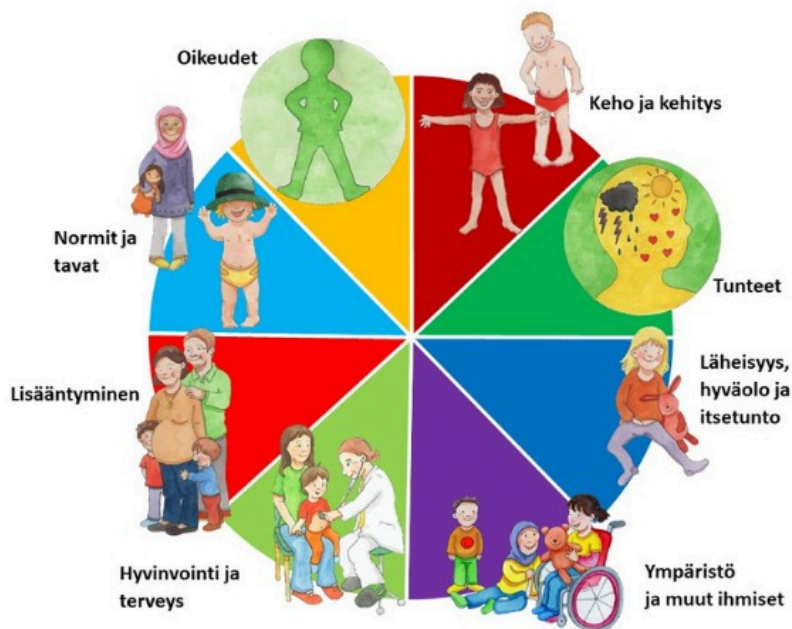
Ennen ruokailutilannetta lasta autetaan valmistautumaan tulevaan ruokailuun kertomalla tarjolla olevasta ruoasta. Lasten vaikutusmahdollisuutta tuetaan ohjaamalla heitä ikänsä ja taitojensa mukaisesti ruoan itsenäisessä annostelussa. Pienemmät lapset voivat vaikuttaa annoskokoonsa siten, että heiltä kysytään, ottavatko paljon vai vähän. Tarjolla oleva ruoka nähdään kokonaisuutena, jolloin lapsi saa samanaikaisesti tarjolle myös leivän ja ruokajuoman ja lapsi voi itsenäisesti päättää, missä järjestyksessä ruokansa syö. Ruokaa opetellaan pyytämään hyviä pöytätapoja noudattaen ja ruokailun päätteeksi siitä kiitetään.

Lapsilla mahdollisesti ilmeneviin syömisen pulmatilanteisiin suhtaudutaan ymmärtävästi ja niihin etsitään ratkaisua yhdessä huoltajien ja tarvittaessa ravitsemusterapeutin kanssa.

Kehotunnekasvatus sisältää tietoa kehosta, tunteista ja oikeuksista. Sen avulla tuetaan lasten myönteisen kehonkuvan kehittymistä, opitaan suojelemaan itseä ja toisia, sekä kunnioittamaan kaikenlaisia kehoja.

Kehotunnekasvatuksen kahdeksan aihetta ovat:

- 1) Keho ja kehitys
- 2) Tunteet
- 3) Läheisyys, hyväolo ja itsetunto
- 4) Ympäristö ja muut ihmiset
- 5) Hyvinvointi ja terveys
- 6) Lisääntyminen
- 7) Normit ja tavat
- 8) Oikeudet

Kehotunnekasvatuksen osa-alueet: Lähde: <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/mita-on-kehotunnekasvatus/kehotunnekasvatus-sisaltaa-kahdeksan-aihetta/>

Jokaiseen aiheeseen kuuluu tietoja ja taitoja, joita opitaan yhdessä lasten kanssa. Opetus tapahtuu niin, että se sopii lasten ikätasolle. Myös myönteisen asenteen opettaminen kuuluu kehotunnekasvatukseen ja sen kaikkiin aiheisiin.

Henkilöstön osaamisen tukena on mahdollista käyttää erilaisia tunne- ja turvataimateriaaleja, kuten tunnekortteja, lastenkirjallisuutta sekä digitaalisia materiaaleja.

2.7.4. Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

The logo for Sastamala, featuring the word "SASTAMALA" in a bold, green, sans-serif font. The letters are slightly shadowed and appear to be floating above a white background.

Sastamala

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksessa monilukutaitoa ja digitaalista osaamista toteutetaan Sastamalan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen digisuunnitelman mukaan, joka on laadittu Uudet lukutaidot -hankkeessa.

Monilukutaitoa harjoitellaan varhaiskasvatuksen oppimisen eri alueilla. Varhaiskasvatuksessa luodaan käsitys siitä, miten tietotekniset laitteet toimivat ja miten niitä voi hyödyntää. Käsitys luodaan pelien, digitaalisten materiaalien, kuvien ja videoiden avulla. Lasten kanssa opitaan vastuullista käyttöä ja digitaalisten välineiden yhdistämistä muuhun tekemiseen esimerkiksi kuvaamisen avulla.

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksessa monilukutaitoa ja digitaalista osaamisen toimintakulttuuria edistetään. Sastamalan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen digisuunnitelmassa on tarkemmin vinkkejä lasten digitaalisia taitojen, medialukutaitojen sekä ohjelmointiosaamisen oppimiseen. Digisuunnitelman myötä Sastamalan varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen on luotu yhtenäiset toimintamallit uusien lukutaitojen opettamiseen sekä vahvistaa laadukasta ja yhdenvertaista varhaiskasvatusta ja esiopetusta.

2.7.5. Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja

yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

SASTAMALA

Sastamala

Osallisuus varhaiskasvatuksessa tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että lapsi kokee olevansa osa ryhmää ja yhteisöä sekä siinä tapahtuvaa vuorovaikutusta omista lähtökohdistaan käsin. Osallisuus on tunne yhteisöön kuulumisesta ja kohdatuksi tulemisesta sekä yhdessä tekemistä, kunnioittavaa vuorovaikutusta ja mielipiteiden kuulemistä arjessa ja arjen eri tilanteissa. Lapsi on osa yhteisöä, johon kuuluu. Lapsella on mahdollisuus vaikuttaa, tehdä aloitteita ja kertoa mielipiteensä, mutta samalla kuunnella toisten mielipiteitä ajatuksia ja ideoita ja ottaa ne huomioon.

Sastamalan varhaiskasvatuksessa arki rakennetaan niin, että lapselle annetaan tilaa ajatella ja tehdä valintoja, saada äänensä kuuluviin ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Osallisuus mahdollistuu, kun henkilöstö on jatkuvasti aktiivisena ja läsnä olevana sekä tarttuu lasten aloitteisiin ja kiinnostuksen kohteisiin käyttäen niitä toiminnan ja sen suunnittelun lähtökohtana.

Osallisuudessa on tärkeää jokaisen lapsen kuuleminen juuri hänelle sopivalla tavalla, henkilöstön herkkyyys havainnoida lasta ja ennen kaikkea aito läsnäolo ja keskustelu arjen tilanteissa. Lapsen osallisuus ei tarkoita, että lapsi saisi päättää kaikesta. Lapsen arkeen kuuluvat tietyt rutiinit, joiden noudattaminen luo lapselle turvaa, mutta rutiinien sisällä on pienempiä, lapselle sopivia asioita, joista hän voi ikätasonsa mukaisesti päättää.

Osallisuus ei ole sama asia kuin osallistuminen, sillä osallisuuteen kuuluu oleellisesti vapaaehtoisuuden käsite, kaikkien ei tarvitse olla kiinnostuneita samoista asioista eikä osallistua samoihin toimintoihin. Henkilöstö havainnoi, mikä on lapselle ominainen tapa toimia yksilönä ja ryhmän jäsenenä ja mitkä ovat lapsiryhmän kiinnostuksen kohteita. Henkilöstön tehtävänä on tuoda lasten saataville monipuolisia toimintamahdollisuuksia ja mahdollistaa monenlaista tekemistä innostavan oppimisympäristön kautta. Lelut, kirjat, pelit ja muut toimintavälineet ovat näkyvillä, jolloin ne houkuttelevat lapsia tarttumaan niihin ja siten tukevat lapsen osallisuutta. Saatavilla olevia välineitä vaihdellaan säännöllisesti ja lasten mielipiteitä otetaan huomioon valittaessa kulloinkin esillä olevia välineitä.

Sastamalan varhaiskasvatuksessa toimintaa toteutetaan pääosin pienryhmätoimintana. Pienryhmätoiminta osaltaan mahdollistaa jokaisen lapsen yksilöllisemmän huomioimisen ja

toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen jokaisen lapsen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet huomioiden. Pienryhmätoiminta lisää lasten kokemusta osallisuudesta, sillä näin he saavat paremmin äänensä kuuluviin ja rohkaistuvat osallistumaan yhteiseen toimintaan pienessä ryhmässä.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁸².

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

The logo for Sastamala is the word "SASTAMALA" in a bold, green, sans-serif font. The letters are slightly shadowed, giving it a 3D effect as if it's floating above a surface.

Sastamala

Sastamalan varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Lisäksi varhaiskasvatuksen vastuualueelle kaupungin strategiasta ja arvopohjasta johdetaan vuosittain toiminnalliset tavoitteet.

Keskeisiä kehittämisen kohteita ja painopistealueita Sastamalan varhaiskasvatuksessa ovat

- Liikunnallisen toimintakulttuurin kehittäminen, kuvattu tarkemmin 2.7
- Monilukutaidon ja digitaalisen osaamisen edistäminen, kuvattu tarkemmin luvussa 2.7
- Kehotunnekasvatuksen huomioinen, kuvattu tarkemmin luvussa 2.7
- Valssi -työkalun käyttöönotto arvioinnin tueksi. Arvioinnista ja Valssi -työkalusta tarkemmin luvussa 7

Inklusiivisten toimintatapojen kehittämisessä ja toteuttamisessa on tärkeää löytää ratkaisuja lapsiryhmän ja siihen kuuluvien lasten yksilöllisiin tarpeisiin. Sastamalassa nähdään tärkeänä jokaisen lapsen lähtökohtainen oikeus omassa lapsiryhmässään tapahtuvaan varhaiskasvatukseen sekä kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeen. Henkilöstöresurssi lapsiryhmän tarpeita vastaavaksi arvioidaan uusia lapsiryhmiä muodostettaessa tai ryhmästä nousevien tarpeiden pohjalta toimintavuoden kuluessa. Systemaattisen havainnoinnin ja toiminnan arvioinnin avulla halutaan varmistaa lapsen osallistuminen toimintaan omista lähtökohdistaan käsin. Lasten ja lapsiryhmän tarpeet vaihtelevat, jolloin toiminnan säännöllinen ja systemaattinen arviointi niin työntekijä kuin tiimitasolla luo perustan inklusiivisuuden toteutumiselle. Jokaisessa varhaiskasvatusryhmässä käytetään kuvia päivittäin eri tilanteissa mahdollistamassa lapsen osallisuus ja osallistuminen

Johtamisella on keskeinen vaikutus toimintakulttuuriin ja sen kehittämiseen. Sastamalan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin ja laadun kehittämisestä vastaa varhaiskasvatuksen

⁸² Varhaiskasvatustilasto 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

johtaja. Varhaiskasvatuksen esihenkilöiden yhteisiä tapaamisia järjestetään kolmen viikon välein ja niihin osallistuvat varhaiskasvatuksen johtaja, varhaiskasvatustyksiköiden esimiehet, varhaiskasvatuksen palvelupäälliköt sekä tarvittaessa varajohtajat. Esihenkilöiden tapaamisiin kutsutaan usein myös vierailevia asiantuntijoita. Tapaamiset toimivat ajankohtaisista asioista tiedottamisen, yhteisen keskustelun ja pedagogisen kehittämisen foorumina.

Yksikkötasolla varhaiskasvatustyksiköiden esimiehet yhdessä varajohtajiensa kanssa vastaavat omien yksiköidensä pedagogiikasta ja toimintakulttuurin kehittämisestä. Yhteistyö varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa tukee osaltaan yksikön ja ryhmän toimintaa.

Perhepäivähoidon pedagogiikasta ja toimintakulttuurin kehittämisestä vastaavat varhaiskasvatuksen palvelupäälliköt.

Sastamalan varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin arvioinnissa ja kehittämisessä käytetään apunaan yhdessä sovittuja työkaluja ja menetelmiä, joita ovat esimerkiksi:

Varhaiskasvatuksen toimintavuosisuunnitelma, joka laaditaan toimintavuoden alkaessa ja jota arvioidaan säännöllisesti. Toimintavuosisuunnitelma sisältää:

- Varhaiskasvatustoiminnan painopisteet
- Ajankohtaiset asiat
- Toimintavuoden yhteiset tapahtumat päivämäärineen
- Yksikön toimintavuosisuunnitelman
- Tiimisopimuksen
- Ryhmävasun
- Pedagogisen toiminnan suunnittelu- ja arviointilomakkeen

Yksiköiden suunnittelu-/ kehittämispäivät 1-2 kertaa toimintavuodessa. Teema ja sisältö valitaan ajankohtaisten aiheiden perusteella.

Yksikkökohtaiset palaverit, joissa käsitellään tiedottamisen lisäksi myös yhteisiä pedagogisia aiheita.

Tiimipalaverit ryhmän toiminnan suunnitteluun ja arviointiin

Koulutuspäivät 1-2 kertaa lukuvuodessa koko varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstölle

Kehittämisfoorumit koko varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstölle osaamisen jakamisen ja yhteisen keskustelun tukena

Tiimipalaverit ryhmän toiminnan suunnitteluun ja arviointiin

Perhepäivähoitajat kokoontuvat koko kaupungin tai alueen yhteisiin kokouksiin varhaiskasvatuksen palvelupäälliköiden johdolla ja lisäksi perhepäivähoitajilla on säännölliset ilman esihenkilöä järjestettävät tiimikokoukset.

Toimintakulttuurin kehittämiseen kuuluu säännöllinen arviointi eri menetelmin. Varhaiskasvatustyksiköissä toimintakulttuuria arvioidaan yksikkötasolla tiimi- ja talopalavereiden yhteydessä sekä suunnittelu- ja kehittämispäivien yhteydessä. Toimintakulttuuria kehitetään myös huoltajilta saatavan palautteen perusteella. Huoltajien ääni tulee Sastamalassa kuulluksi päivittäisissä keskusteluissa, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa sekä asiakaskyselyissä.

Toimintaa arvioitaessa merkittävää on toimintatapojen ja käytänteiden arviointi myös perustoimintatilanteiden näkökulmasta kehitettäessä yhtenäisiä käytänteitä mm. ruokailuun, lepoon ja ulkoiluun. Kaikki päivän tilanteet nähdään oppimistilanteina ja ne suunnitellaan lapsen osallisuus ja toimijuus huomioiden.

Tarkemmin Sastamalan varhaiskasvatuksen arvioinnin kokonaisuutta on kuvattu luvussa 7.

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

SASTAMALA

Sastamala

Hyvinvoiva ja osaava henkilöstö on laadukkaan varhaiskasvatuksen perusta. Sastamalassa työntekijöiden ammattitaidon kehittäminen nähdään tärkeänä osana työtä ja koulutuksiin suhtaudutaan myönteisesti. Hakeutuminen erilaisiin koulutuksiin voi lähteä työntekijän omasta koulutustarpeesta, lapsiryhmän tarpeesta tai esihenkilön edotuksesta koko työyhteisöä hyödyntävästä osaamisesta. Sastamalan varhaiskasvatusyksiköissä on luotu erilaisia rakenteita henkilöstön osaamisen ja toimintakulttuurin kehittämiseksi. Rakenteet mahdollistavat säännölliset ammatilliset keskustelut lapsiryhmän tarpeista ja tavoitteista, henkilöstön työnjaosta ja jokaisen työntekijän osaamisen hyödyntämisestä. Tiimin ja koko yksikön toimintaa suunniteltaessa hyödynnetään kunkin tiimin jäsen vahvuuksia ja osaamista. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillisen kehityksen tueksi Sastamalassa on aloitettu ammattiryhmittäinen mentorointi. Mentorointi tarjoaa kollegiaalista, ammatillista keskustelua, joka tukee työhyvinvointia sekä omassa työssä kehittymistä.

3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaisuuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

SASTAMALA

Sastamala

Toiminnan suunnittelun lähtökohtana on leikki yhdessä muiden lapselle ominaisten toimintatapojen kanssa. Leikkiryhmien kokoonpanoja vaihdellaan joustavasti käyttäen erilaisia leikkiryhmiin jaon perusteita. Leikki onkin keskeinen osa toimintakulttuuria, jossa myös henkilöstö osallistuu leikkiin, leikin havainnointiin ja sitä kautta leikin rikastuttamiseen.

Leikin kautta vahvistetaan myös lapsiryhmän vuorovaikutusta, yhteisöllisyyttä ja ryhmään kuulumisen tunnetta. Pienryhmätoiminta tukee osaltaan lasten välistä sekä lasten ja aikuisen välistä vuorovaikutusta ja mahdollistaa lapsen yksilöllisen huomioimisen. Vuorovaikutustaitoja harjoitellaan ensisijaisesti arjen kohtaamisissa, mutta myös erilaisia materiaaleja käyttäen.

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸³ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁴. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

SASTAMALA

Sastamala

Varhaiskasvatuksessa tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus korostuvat lasten osallisuudessa, vuorovaikutus- ja ohjaustilanteissa, huoltajien kohtaamisessa, materiaalivalinnoissa ja seksuaalisuuteen ja/tai sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemisessä ja poistamisessa (OPH). Sastamalan kaupungin varhaiskasvatukseen on laadittu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, jossa on yksikkökohtainen osuus.

Varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tarkoituksena on kehittää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta varhaiskasvatuksen eri yksiköissä. Suunnitelmassa pohditaan

⁸³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁴ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

yksikkötasoisesti sitä, miten lasten erilaiset ominaisuudet kuten sukupuoli, etninen tausta tai kieli vaikuttavat lapsen osallisuuteen varhaiskasvatuksessa (OPH). Suunnitelman pohjana toimii yhteinen käsitteellinen osuus, jonka jälkeen jokainen varhaiskasvatusyksikkö täydentää suunnitelmaan oman yksikön tilannekartoituksen, suunnitelman tehtävistä toimista tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi sekä arvion toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Suunnitelma päivitetään yksikkökohtaisesti vähintään kolmen vuoden välein (OPH). Perhepäivähoidon osalta laaditaan yksi yhteinen suunnitelma (Tasa-arvolaki 101/2023 5 B §).

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on liitetty osaksi yksikön toimintavuosisuunnitelmaa.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

The logo for Sastamala, featuring the word "SASTAMALA" in a bold, green, sans-serif font. The letters are slightly shadowed and appear to be floating above a white background.

Sastamala

Sastamalan varhaiskasvatuksessa on eri kulttuuritaustoista olevia lapsia ja työntekijöitä. Jokaisen kulttuuritausta ja moninaisuus huomioidaan varhaiskasvatuksen arjessa, vuorovaikutuksessa ja toiminnassa. Sastamalan varhaiskasvatuksessa lapsen suomen kielen oppiminen mahdollistuu muun toiminnan ohessa arjen luonnollisissa vuorovaikutustilanteissa toisten lasten ja henkilöstön kanssa. Suomen kielen oppimisessa hyödynnetään kommunikointia tukevia keinoja esim. kuvia. Tarvittaessa käytetään tulkia esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁵. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

SASTAMALA

Sastamala

Sastamalan varhaiskasvatuksessa on käytössä erilaisia suunnitelmia ja ohjeita turvallisuuden edistämisen varmistamiseksi ja turvallisuuden johtamisen tueksi. Sastamalassa jokaisessa yksikössä on laadittu oma **turvallisuussuunnitelma**, jota päivitetään säännöllisesti.

Muita käytössä olevia, turvallisuuteen liittyviä ohjeita ovat mm. **lääkehoitosuunnitelma** ja **lapsen kohdistuvat suojaamis- ja rajaamistoimenpiteet varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa -ohje** haastaviin tilanteisiin. Ohjeessa on tarkempia toimintaohjeita lapsen voimakkaan tunnereaktion ennakointiin, toimintaan tilanteen aikana ja sen jälkeen. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu tärkeänä osana henkilöstön perehdyttäminen ja säännöllinen kouluttaminen. Henkilöstöä koulutetaan ensiapu, - turvallisuus, - ja alkusammutustaitoihin. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu oleellisesti myös tiloista ja välineistä huolehtiminen, joka on jokaisen työntekijän vastuulla.

Sastamalan varhaiskasvatuksessa on laadittu **kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma**. Suunnitelmassa avataan kiusaamisen käsitettä ja siinä painottuvat ennaltaehkäisy sekä kiusaamiseen puuttuminen rakentavan vuorovaikutuksen keinoin. Kaikissa Sastamalan yksiköissä painotetaan lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Tunne- ja vuorovaikutustaitoja harjoitellaan ensisijaisesti arjen tilanteissa. Oppimisen tukena käytetään erilaisia materiaaleja ja menetelmiä, joiden avulla lapsi oppii omasta käyttäytymisestään, omista rajoistaan ja oikeuksistaan sekä tulkitsemaan ja sanoittamaan tunteitaan yhdessä tärkeiden ryhmässä olemisen taitojen kanssa.

Turvallisuuteen liittyvät oleellisesti myös digiturvataidot. Digiturvataitoja edistetään harjoittelemalla lasten kanssa digitaalisten laitteiden ja sisältöjen turvallista ja hyvinvointia tukevaa käyttöä. Lapsille kerrotaan ikärajoista sekä opetetaan turvaohjeita digitaalisten laitteiden käyttöön.

Varhaiskasvatuksella on oma **kestävän kehityksen suunnitelma**.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁶. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

⁸⁶ Varhaiskasvatustalaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

SASTAMALA

Sastamala

Fyysinen oppimisympäristö muodostuu sisä- ja ulkotiloista sekä muusta lähiympäristöstä. Oppimisympäristöjä tulee suunnitella ja käyttää luovasti ja joustavasti. Sastamala tarjoaa mahdollisuuksia lähiympäristön, metsien ja puistojen sekä erilaisten palveluiden hyödyntämiseen esim. kirjastot, erilaiset näyttelyt ja liikuntapaikat. Lähiympäristön hyödyntäminen oppimiskokonaisuuksien tavoitteiden toteutumista.

Digitaalisuus on osa varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja oppimisympäristöjä. Teknologian avulla rikastetaan fyysistä oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytettävät välineet, sovellukset ja digitaaliset oppimisympäristöt on valittu pedagogisin perustein ja niitä käytetään monipuolisesti esiopetuksen arjessa mm. tiedonhaun, oppimisen sekä dokumentoinnin tukena ja niiden avulla mahdollistuvat myös erilaiset virtuaalivierailut eri kohteissa.

Oppimisympäristöjen toimivuutta arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti muun muassa tiimipalavereissa keskustellen. Oppimisympäristöjen arvioinnissa hyödynnetään lasten havainnointia, pedagogista dokumentointia ja lasten esiopetussuunnitelmista nousevia tarpeita, lasten vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita. Oppimisympäristöjä arvioitaessa ja kehitettäessä kiinnitetään huomiota psyykkiseen, sosiaaliseen ja fyysiseen oppimisympäristöön. Fyysinen tila ei ole pedagogiikan määrittämisen lähtökohta, vaan osa oppimisen ja opetuksen tueksi rakentuvaa oppimisympäristöä. Henkilöstön toimintatavat ja sensitiivinen vuorovaikutus luovat perustan yhdenvertaiselle, turvalliselle ja oppimista edistävälle esiopetustoiminnalle. Oppimisympäristöjen arvioinnin apuvälineenä voidaan pedagogisen toiminnan suunnittelu- ja arviointilomakkeen lisäksi käyttää myös muita yhdessä sovittuja työkaluja.

Sastamalassa varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja. Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Turvallisuus ja hyvinvointi ovat osa varhaiskasvatuksessa opetus- ja kasvatustilanteita. Tavoitteena on lapsen hyvinvointia ja turvallisuutta tukeva osallistuminen.

Alla olevassa taulukossa on koottuna turvallisuuteen liittyviä osa-alueita ja tukimateriaalia, joita hyödynnetään varhaiskasvatuksen toteuttamisessa. (Lähde: Opetushallitus)

Turvallisuuden osa-alueet	Näin toimimme	Tukimateriaalia
<p>Fyysinen: Fyysinen turvallisuus Opetushallitus (oph.fi)</p> <ul style="list-style-type: none"> • rakennukset, rakenteet, kalusteet ja laitteet sekä lähiympäristö • siisteys ja viihtyisyys • terveelliset elämäntavat • kestävä kehitys 	<ul style="list-style-type: none"> • Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä tulee olla ajantasainen turvallisuussuunnitelma (yksikön oma tai koulun kanssa yhteinen) Suunnitelmasta vastaa yksikön esihenkilö. • henkilöstön tulee olla tietoisia poistumisteistä ja palosamuttimista (turvallisuuskävely) • ruokakasvatus • liikuntakasvatus 	<ul style="list-style-type: none"> • Sisä- ja ulkotilojen turvallisuuden arviointiin: https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatuksen-turvallisuustyon-organisointi-ja-johtaminen • Liikkuva varhaiskasvatusmateriaalit (Teams) • Motoristen taitojen havainnointi-lomake • Lääkehoitosuunnitelma • Hygieniaohjeistus • Kestävän kehityksen -suunnitelma • Terveyttä ja iloa ruoasta – varhaiskasvatuksen ruokailusuositus https://www.julkari.fi/handle/10024/135907 • RuokaTutka.fi • Sapere - ruokakasvatusmateriaali • Neuvokas-perhe materiaali • Monipuolinen, turvallinen ja lapsen mielikuvitusta rikastuttava leikkiympäristö
<p>Sosiaalinen: Sosiaalinen turvallisuus Opetushallitus (oph.fi)</p> <ul style="list-style-type: none"> • perustarve kuulua joukkoon ja olla osa yhteisöä ja vertaisryhmää • osallisuus, osallistuminen ja vuorovaikutus 	<ul style="list-style-type: none"> • Huomioimme lasten osallisuuden ja inklusiivisuuden, esim. henkilöstö kerää tietoa erilaisin menetelmin lasten kiinnostuksen kohteista huomioiden lasten osaamisen ja oppimisen tavoitteet • Kirjaamme ja kuvitamme lasten kanssa yhteisesti sovitut ryhmän toimintatavat sekä keskustelemme niistä. Käytämme myönteisiä sanamuotoja. • henkilöstö sopii ja kirjaa ryhmäkohtaiset lasten osallisuutta tukevat toimintatavat 	<ul style="list-style-type: none"> • Kiusaamisen ehkäisy-suunnitelma • Leikin havainnointi -lomake • Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

<p>PSYKKINEN: Psyykinen turvallisuus Opetushallitus (oph.fi)</p> <ul style="list-style-type: none"> lapsen oikeus luotettavaan ja turvalliseen aikuisen sekä omien tunteiden ilmaisemiseen 	<ul style="list-style-type: none"> Harjoitellaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja arjessa ja suunnitellusti hyödyntäen erilaisia tunnetaitomateriaaleja Työhyvinvointi 	<ul style="list-style-type: none"> Esim. Ympyräiset, Fanni-kirjasarja Mieli ry:n materiaalit Molli ja Piki Hyvän mielen työpaikka -materiaalit intrassa
<p>PEDAGOGINEN: Pedagoginen turvallisuus Opetushallitus (oph.fi)</p> <ul style="list-style-type: none"> kasvu- ja oppimisympäristö, siinä toimivat lapset ja aikuiset sekä heidän väliset verkostot ja toiminta turvallisuus-kasvatus arjen tilanteissa ja oppimisympäristöissä tutkimustieto ja ohjaavat asiakirjat 	<ul style="list-style-type: none"> Kirjaamme yksikön toimintasuunnitelmaan, miten toteutamme turvallisuuskasvatusta arjen tilanteissa ja suunnitelluissa opetustilanteissa Lasten kanssa harjoitellaan nopeaa poistumista sisätiloista ulos ja ulkoa sisälle Harjoitteleme lasten kanssa terveyden ja turvallisuuteen liittyviä taitoja. Ohjaamme lapsia huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä sekä toimimaan turvallisesti lähiympäristössä ja liikenteessä. Heitä ohjataan pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lasten kanssa harjoitellaan teknologisten laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä 	<ul style="list-style-type: none"> Pikku Kakkosessa annetaan kaikille kehon osille nimi ja opetellaan uimapukusääntö Lapset yle.fi Tunne- ja turvataitoja lapsille: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y Turvataidot - Väestöliitto.fi (vaestoliitto.fi) Suojaamis- ja rajaamistoimenpiteiden ohjeistus Materiaalit digitaalisen osaamisen ja oppimisympäristön vahvistamiseksi (Uudet lukutaidot) Yhteistyö Pirkanmaan pelastuslaitoksen kanssa (TULIKETTU) Leikki toiminnallisen oppimisen tukena Yksikön toimintavuosisuunnitelma, tiimisopimus, ryhmävasu Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma Pedagogisen toiminnan suunnittelu- ja arviointilomake Retkisuunnitelma

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁷.

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸⁸. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸⁹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

SASTAMALA

Sastamala

Sastamalan varhaiskasvatuksen ja kasvatusyhteistyön aloitukseen liittyvät käytännöt on kuvattu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa käsittelevässä luvussa 1.3 ja siirtymävaiheiden yhteistyökäytännöt kuvataan luvussa 2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.

Sastamalassa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskus käydään huoltajien kanssa vähintään kerran toimintavuoden aikana. Vanhemmille annetaan ”Kotona mietittäväksi ennen vasua-keskustelua” -lomake, jonka avulla myös lapsen ääni saadaan kuuluviin keskustelussa.

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁸⁹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Sastamalassa käytetään *Lapset Puheeksi-menetelmää* yhtenä huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön välineenä. Lapset puheeksi -menetelmää voi käyttää siihen koulutuksen saanut henkilö ja Sastamalassa tähän menetelmään koulutetaan henkilöstöä säännöllisesti.

Päivittäinen kohtaaminen ja yhteydenpito lapsen asioissa on keskeistä. Keskustelua ja havaintoja lapsen päivästä, hyvinvoinnista, kehityksestä ja oppimisesta käydään päivittäisissä kohtaamisissa huoltajan kanssa ja päivittäiset keskustelut ovatkin tärkeimpiä arjen yhteistyön hetkiä. Päivittäisten keskustelujen lisäksi pääasiallisina tiedottamisen ja toiminnasta kertomisen välineenä käytetään sähköisiä viestimiä. Lasten kuvien ja tuotosten julkaisemiseen tulee aina olla lupa huoltajilta. Lisäksi huoltajia tiedotetaan oman lapsen ryhmän toiminnasta ja pedagogiikasta esimerkiksi kuukausitiedotteiden avulla. Tarvittaessa yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan käyttää tulkkipalveluita varmistamaan molemminpuolinen ymmärrys. Tulkkia käytetään tarpeen mukaan esimerkiksi aloitus- ja varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa.

Asiakastyytyväisyyskyselyiden kautta huoltajilla on mahdollisuus antaa palautetta ja kehittämisehdotuksia varhaiskasvatukseen. Lisäksi Sastamalan varhaiskasvatuksessa järjestetään erilaisia juhlia ja tapahtumia, joihin huoltajat saavat osallistua.

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁰. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹¹.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä⁹².

SASTAMALA

Sastamala

90 Varhaiskasvatustilain 7 ja 22 §

91 Varhaiskasvatustilain 7 §

92 Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatustilain 7 §

Varhaiskasvatuksen sisäistä yhteistyötä tehdään erilaisissa siirtymävaiheissa lapsen varhaiskasvatustilanteen aikana; lapsen siirtyessä varhaiskasvatusryhmästä, varhaiskasvatustilanteesta tai varhaiskasvatuksen toimintamuodosta toiseen, lapsen siirtyessä esiopetukseen sekä muissa muutoksissa, kuten loma-aikojen poikkeusjärjestelyissä. Lapsen tarpeiden huomioimiseksi siirtymävaiheissa ja tiedon siirron varmistamiseksi Sastamalassa on laadittu tiedonsiirtoon oma ohjeistus.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien tukena on mahdollista hyödyntää varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja havainnoi lapsiryhmän arkea ja toimii mukana tuen tarpeen tunnistamisessa. Hän osallistuu lapsen mahdollisten tukitoimien suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat tekevät tiivistä yhteistyötä tukea tarvitsevien lasten huoltajien ja muiden lasta hoitavien ja kuntouttavien yhteistyötahojen kanssa. Monialaisen yhteistyötä Sastamalan varhaiskasvatuksessa lapsen saaman tuen aikana kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatustilanteissa tehdään yhteistyötä hyvinvointipalveluiden kanssa. Varhaiskasvatuksen yhteistyö painottuu lapsiperheiden palveluihin kuten lastenneuvola, sosiaali- ja perhepalvelut sekä lastensuojelu. Säännöllistä ja suunnitelmallista yhteistyötä toteutetaan lastenneuvoloiden kanssa jokaisen lapsen osalta. Neuvolan kanssa yhteistyötä tehdään lapsen ikävuositarkastusten yhteydessä. Laajat terveystarkastukset tehdään neuvolassa 18 kk ja neljän vuoden ikäisille. Näitä varten ryhmän henkilöstö huolehtii neuvolalomakkeiden täyttämisestä ja toimittamisesta huoltajille terveystarkastukseen vietäväksi. Terveystarkastuksessa neuvola kirjaa lomakkeeseen omat huomionsa, jonka jälkeen lomake palautetaan takaisin lapsen ryhmään.

Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä Pirkanmaan hyvinvointialueen eri toimijoiden kanssa. Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötahoja ovat muun muassa puhe- ja toimintaterapeutit, psykologit sekä muut lasten ja perheiden tukipalvelut, joiden kanssa tehdään yhteistyötä lasten ja perheiden tarpeiden mukaan.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä seurakuntien kanssa varhaiskasvatuksen periaatteiden ja tavoitteiden mukaisesti. Muita yhteistyötahoja Sastamalan varhaiskasvatuksessa ovat ruoka- ja puhdistuspalvelut tuottava Servi Oy sekä kiinteistöhoitopalvelusta vastaava tilakeskus, urheiluseurat, kulttuuripalveluiden tuottamat palvelut, kuten joissakin yksiköissä tehtävä yhteistyö Sastamalan musiikkiopiston kanssa.

Sastamalan varhaiskasvatuksessa näkyy myös koulutusyhteistyö eri oppilaitosten kanssa opiskelijoiden harjoitteluihin ja muihin opintoihin liittyen.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

SASTAMALA

Sastamala

Pedagogisen dokumentoinnin avulla saatua tietoa hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja toiminnan kehittämisessä. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ovat osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia. Sastamalan varhaiskasvatuksessa laaditaan jokaiselle lapselle yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä vanhempien kanssa. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta laaditaan ryhmäkohtainen pedagoginen suunnitelma, ryhmävasu, jossa kuvataan kuinka lasten kiinnostusten kohteet ja oppimisen alueet huomioidaan ryhmän toiminnassa.

Pedagogista dokumentointia toteutetaan esimerkiksi valokuvien, kasvunkansioiden, viikkosuunnitelmien, lasten töiden ja aikuisten tekemien havaintojen perusteella. Huoltajilta kysytään aina suostumus lapsen kuvien ja videoiden ottamiseen sekä niiden julkaisemiseen.

Tiimipalavereissa sovitaan lapsiryhmän toiminnan systemaattisesta havainnoinnista. Havainnoin tukena voidaan hyödyntää erilaisia havainnointilomakkeita esimerkiksi leikin havainnointi -lomaketta.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

SASTAMALA

Sastamala

Sastamalan varhaiskasvatuksessa käytettäviä erilaisia työtapoja ovat muun muassa leikki, liikunta, erilaisten digitaalisten välineiden ja sovellusten hyödyntäminen, tutkiminen, taiteellinen kokeminen ja ilmaisu sekä musiikki. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Varhaiskasvatus on kokopäiväpedagogiikkaa, jossa lapsen päivästä muodostuu kokonaisuus ja kaikki päivän tilanteet mahdollistavat kasvun ja oppimisen.

Sastamalan varhaiskasvatuksessa käytetään pienryhmäpedagogiikkaa, jossa lapset voidaan jakaa erilaisiin pysyviin tai vaihtuviin pienryhmiin esimerkiksi ikätason, taitojen tai kiinnostuksen kohteiden mukaan.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi

toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyä ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisan sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Loru, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustele leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

SASTAMALA

Sastamala

Sastamalan varhaiskasvatuksessa leikki on tärkeä toimintatapa. Leikkiin varataan päivittäin riittävästi aikaa ja erilaiset leikkivälineet ovat lasten saatavilla. Leikkivälineitä vaihdetaan varhaiskasvatustyöyksiköiden lapsiryhmien välillä, jotta leikkivälineiden tarjonta olisi mahdollisimman monipuolista. Leikkivälineiden hankintaa suunnitellaan yhdessä lasten kanssa ja hankinnoissa otetaan huomioon lasten mielipiteet sekä kestävä kehitys valitsemalla mahdollisimman kestäviä leikkivälineitä. Leikeissä hyödynnetään erilaisia leikkiympäristöjä kuten sisätiloja, päiväkodin piha-alueita, lähipuistoja sekä -metsää. Leikkien mielikuvitusmaailmojen rakentaminen, erilaisten roolien ottaminen ja esimerkiksi sääntöjen määrittäminen tekevät leikeistä tärkeitä oppimisympäristöjä lapsille.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö tukee lasten leikkejä osallistamalla, tukemalla, rikastamalla sekä luomalla edellytyksiä pitkäkestoiseen leikkiin joustamalla aikatauluissa sekä mahdollistamalla

leikkien jättämisen leikkitalaan odottamaan seuraavaa leikkihetkeä. Henkilöstö turvaa leikin edellytykset ja rikastaa leikkejä pedagogisesti ja sukupuolisensitiivisesti. Henkilöstö huolehtii, että jokainen lapsi pääsee osalliseksi leikkeihin ja varmistaa kaikkien lasten osallisuuden toteutumisen vertaisryhmässä. Henkilöstö kannustaa lapsia tekemään leikeissä aloitteita ja ottamaan muut huomioon sekä on läsnä leikissä aktiivisesti. Lasten omaehtoisten leikkien lisäksi yhdessä rakennetut pitkäkestoiset leikit luovat hyvän mahdollisuuden oppia erilaisia asioita.

Henkilöstö havainnoi ja dokumentoi leikkiä. Havainnoinnin avulla henkilöstö saa tietoa lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta sekä lasten mielenkiinnon kohteista. Leikin kautta on mahdollista päästä sisälle lasten maailmaan. Havainnoinnin avulla leikkiä ja leikkikäytäntöjä kehitetään lapselle ja lapsiryhmälle sopivaksi. Lasten leikkitaitojen kehittymistä tuetaan havainnoin perusteella.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹³ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- *Kielten rikas maailma*
- *Ilmaisun monet muodot*
- *Minä ja meidän yhteisömme*
- *Tutkin ja toimin ympäristössäni*
- *Kasvan, liikun ja kehityn.*

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

4.5.1. Kielten rikas maailma

*Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.*

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttäät kieltä ja

olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielietietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruiltaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse

kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoita ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden

moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenaajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön

liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erylistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityksen

Kasvan, liikun ja kehityksen -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojen tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi

on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syöminen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustavan mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä⁹⁴. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

94 Varhaiskasvatustavan 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁵. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁶ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää⁹⁷.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu⁹⁸.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta⁹⁹. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan järjestämä varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

95 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

96 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

97 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

98 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

99 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁰ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰¹.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰². Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰³. Tuki voi olla säännöllistä, osatai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁴. Varhaiskasvatukseen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatukseen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatukseen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁵. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁶, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatukseen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

SASTAMALA

Sastamala

Sastamalassa toteutetaan varhaiskasvatusta inklusion periaatteiden mukaisesti. Inklusion tavoitteena on, että jokainen lapsi saa kokea oppimisen iloa, kuulua ryhmään, oppia vertaisiltaan ja kasvaa potentiaaliinsa. Inklusiivisuus näkyy pedagogisessa toiminnassa mm. lapsen kokemuksena ryhmään kuulumisesta, yhteisleikeistä toisten lasten kanssa sekä vuorovaikutussuhteissa aikuisten ja lasten välillä. Toiminta suunnitellaan siten, että jokainen lapsi saa kehittyä omaan tahtiinsa ja omien edellytystensä mukaisesti. Lapsen tukitoimet toteutetaan hänen omassa ryhmässään joustavin järjestelyin. Lapselle tulee mahdollistaa osallisuus, kuten kuulluksi tuleminen ja aktiivinen toimiminen. Varhaiskasvatustyöyksikön esihenkilön tehtävänä on vastata siitä, että yksikössä lapselle annettava tuki on tarkoituksenmukaista. Hän vastaa myös siitä, että tuki on suunnitelmallista, se toteutuu osana lapsiryhmän toimintaa ja sitä arvioidaan säännöllisesti. Hän vastaa myös henkilöstön erityispedagogisesta osaamisesta lapsiryhmän tuen tarpeiden mukaisesti.

¹⁰⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰¹ Varhaiskasvatustilaki 15 b §

¹⁰² Varhaiskasvatustilaki 31 §

¹⁰³ Varhaiskasvatustilaki 15 c §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatustilaki 15 d §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatustilaki 15 c §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatustilaki 35 ja 38 §

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja työskentelee varhaiskasvatusyksiköissä lasten, heidän perheidensä ja kasvatushenkilöstön tukena. Heidän osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatus tehtävissä sekä henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa. Heidän tehtävänä on vahvistaa varhaiskasvatushenkilöstön erityispedagogista osaamista sekä ohjata henkilöstöä käyttämään erilaisia toimintatapoja ja menetelmiä. Työtehtäviin kuuluu myös lasten tuen tarpeista riippuen yhteis- ja samanaikaisopetusta, pienryhmä- ja yksilötyöskentelyä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan ryhmään kohdistama resurssi määrittyy lasten tuen tarpeiden mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tuen suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista sekä tuen kirjaamisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muun henkilöstön kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja huolehtii, että ryhmän muu henkilöstö on tietoinen lapsiryhmän tuen asioista ja osallistuu tuen tarpeen arviointiin, tuen toteuttamiseen ja kehittämiseen.

Perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja vastaa lapsiryhmänsä tuen toteuttamisesta yhteistyössä varhaiskasvatuksen palvelupäällikön kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja konsultoi perhepäivähoitajaa tuen asioissa tarvittaessa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tehostetun ja erityisen tuen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja myös kirjaa tehostetun ja erityisen tuen lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. Tuen suunnittelusta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatusyksikön esihenkilö. Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksessa inklusion toteutumista edistetään varhaiskasvatuksen erityisopettajan ajankäytön määrittelyn lisäksi myös avustajien avulla. Avustajan tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Arjessa tulee olla säännöllisesti tilanteita, joissa avustaja toimii muiden lasten kanssa, kun varhaiskasvatuksen opettaja ohjaa tukea tarvitsevia lapsia. Avustajan tarve määritellään kulloisenkin lapsiryhmän tarpeiden mukaan. Avustajan tehtävät kirjataan avustajan tehtäväkvalomakkeeseen. Varhaiskasvatusyksikön esihenkilö vastaa avustajaresurssin käytön suunnittelusta ja arvioinnista.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatus, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹⁰⁷. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹⁰⁸.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹⁰⁹. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 40-41 §

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹¹⁰.

SASTAMALA

Sastamala

Toimivan yhteistyön lähtökohtana on arvostava suhtautuminen varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien välillä. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Kun huoli herää lapsen hyvinvoinnista tai kehityksen tai oppimisen haasteista, ryhmän henkilöstö ottaa asian puheeksi huoltajan kanssa. Hallintopäätös menettely, esitettävät tukitoimet ja käyttöönotettavat menetelmät käydään läpi huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa. Huoltajien näkemys lapsen vahvuuksista, kiinnostuksen kohteista ja tarpeista selvitetään kotiin annettavalla lomakkeella ennen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelua. Näkemys kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä henkilöstö vastaa siitä, että lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan. Lapsi voidaan ottaa mukaan varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun.

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹¹.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹². Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹³.

SASTAMALA

Sastamala

Sastamalan varhaiskasvatuksessa tuen suunnittelussa ja toteutuksessa hyödynnetään lasta tutkivien ja kuntouttavien tahojen erityisosaamista. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹² Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

toimii yhteyshenkilönä monialaisessa yhteistyössä, jota ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Käytännön tasolla yhteistyön päävastuu on lapsen ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa tuen lapsen varhaiskasvatusprosessista kokonaisuudessaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat tekevät yhteistyötä Pirkanmaan hyvinvointialueen (Pirhan) puheterapeuttien, toimintaterapeuttien sekä perheneuvolan kanssa. Tapaamisia on neljä kertaa vuodessa ja niissä jaetaan osaamista, luodaan yhtisiä toimintakäytänteitä sekä kehitetään paikallista yhteistyötä.

Neuvolayhteistyötä tehdään Pirhan lastenneuvoloiden terveydenhoitajien kanssa. Lapsen terveyteen sekä kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvää yhteistyötä tehdään myös erikoissairaanhoidon kanssa.

Lapsen siirtymävaiheissa tärkeintä on yhteistyö huoltajien sekä lähettävän ja vastaanottavan tahon välillä. Tiedonsiirrossa toimitaan Sastamalan kaupungin Tiedonsiirto-ohjeistuksen mukaan. Tiedonsiirrossa on olennaisinta, että opetuksen ja työtehtävien kannalta välttämättömät ja tarpeelliset tiedot siirtyvät yksiköiden ja järjestäjien välillä.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁴ ja tuen muodot¹¹⁵ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁶. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai*
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.*

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹¹⁷.

114 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

115 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

116 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

117 Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

SASTAMALA

Sastamala

Sastamalassa järjestetään lapsen tuki osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa inklusiivisten periaatteiden mukaan. Tukea toteutetaan erilaisin menetelmin, ryhmittelyin ja joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Yhteistyötä tiivistetään lapsen ja huoltajien, henkilöstön, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä mahdollisten yhteistyötahojen kesken, kun tuen vahvuus lisääntyy. Sastamalan varhaiskasvatuksen toimintavuosisuunnitelmaa ja Työkalupakki-lomaketta voidaan käyttää apuna pedagogisen toiminnan tarkastelussa kaikilla tuen tasoilla. Varhaiskasvatuksessa lasten haasteita ennaltaehkäistään laadukasta pedagogiikkaa ja yleistä tukea vahvistamalla.

Päiväkodeissa ja ryhmäperhepäiväkodeissa kartoitetaan toimintakauden alussa lasten vahvuudet ja tuen tarpeet tiimeittäin varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja yksikön esihenkilön kanssa, joka vastaa koolle kutumisesta ja kirjaamisesta. Asiat kirjataan, sovitaan käytännöistä ja jatkotoimenpiteistä ryhmän toiminnan lähtökohdaksi. Samalla kokoonpanolla päivitetään nämä asiat kevään toimintakauden alussa. Säännöllinen toiminnan tarkastelu tukee laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumista. Perhepäivähoidossa olevien lasten tuen tarpeet kartoitetaan tarvittaessa, ja siitä vastaa kunkin perhepäivähoitajan esihenkilö. Laadukkaan pedagogiikan toteutumista arvioidaan yhteistyössä esihenkilön, tiimin ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Mikäli laadukkaalla pedagogiikalla ei pystytä vastaamaan lapsen tarpeisiin, hänelle ryhdytään suunnittelemaan sopivaa tuen tasoa. Tuen tarve kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹¹⁸.

SASTAMALA

Sastamala

Yleinen tuki

Yleistä tukea toteutetaan vahvistamalla ryhmän pedagogiikkaa lapsen/lasten yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Tuen tarve on vähäistä ja/tai lyhytkestoista. Yleisessä tuessa pedagogisia tukitoimia käytetään yksittäin tai yhdessä toisiaan täydentäen. Laadukkaalla pedagogisella

toiminnalla ennaltaehkäistään tehostetumman tuen tarvetta. Yleinen tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Yleisessä tuessa korostetaan esimerkiksi seuraavia menetelmiä ja toimintatapoja:

- sensitiivinen ja kannustava ohjaus
- fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön muokkaaminen lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden
- yksilöllisiin tarpeisiin soveltuvat materiaalit, välineet ja opetusohjelmat
- pedagogisesti tarkoituksenmukainen pienryhmätoiminta, joustava ryhmittely
- ennakointi
- toiminnan strukturointi
- puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointikeinot
- opetuksen eriyttäminen
- arjen struktuurien käyttöön ottaminen
- suomi toisena kielenä (S2) -ohjaus
- leikin ohjaaminen
- kuvat ja tukiviittomat arjen struktuurin, lapsen osallisuuden ja valintojen tukena
- systemaattinen havainnointi ja dokumentointi
- tulkkipalvelut perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmetyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹¹⁹. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁰.

SASTAMALA

Sastamala

Tehostetussa tuessa lapsi tarvitsee enemmän ja säännöllisempää tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä. Tehostettu tuki on vahvempaa, yksilöllisempää ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Tuen tulee olla myös säännöllistä, päivittäistä ja systemaattista. Ennen tehostetun tuen aloittamista erilaisia yleisen tuen toimintatapoja ja menetelmiä tulee olla kokeiltuna säännöllisesti ja kirjattuna lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Mikäli tehostetun tuen tarve on ilmeinen, se voidaan aloittaa ilman edeltävää yleistä tukea. Tehostetun tuen aikana painottuvat samat pedagogiset tukitoimet kuin yleisen tuen aikana. Tehostetussa tuessa monialainen yhteistyö tiivistyvät. Lapsen tehostettu tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen tuen tason muuttuessa tehdään lapselle aina uusi varhaiskasvatussuunnitelma.

¹¹⁹ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁰ Varhaiskasvatustilaki 15 e §

Tehostetussa tuessa vahvistetaan yleisen tuen menetelmien lisäksi esimerkiksi seuraavia menetelmiä ja toimintatapoja:

- suunnitelmallinen varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki
- tiiviimpi yhteistyö huoltajien kanssa
- tehostettu kuvakommunikaatio, tukiviittomat tai muu vaihtoehtoinen kommunikaatio
- apuvälineet
- nivelvaiheen suunnittelu lapsen siirtyessä esiopetukseen
- moniammatillinen yhteistyö
- huomioiminen suhdeluvuissa tai avustaja tarvittaessa

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²¹.

SASTAMALA

Sastamala

Kun tehostettu tuki ei riitä, aloitetaan toimenpiteet erityisen tuen järjestämiseksi. Mikäli erityisen tuen tarve on ilmeinen, se voidaan aloittaa ilman edeltävää tehostettua tukea. Erityinen tuki sisältää yleisen ja tehostetun tuen aikana käytössä olleet tukimuodot, lisäksi hyödynnetään vahvaa erityispedagogista osaamista. Erityinen tuki on kokoaikaista, jatkuvaa, suunnitelmallista, intensiivistä ja vahvaa yksilöllistä lapsen tukemista, jolloin yhteistyö huoltajien ja muiden tahojen kanssa on tiivistä. Erityisen tuen asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen tuen tason muuttuessa lapselle tehdään uusi varhaiskasvatussuunnitelma.

Yleisen ja tehostetun tuen tukimuotojen lisäksi erityisessä tuessa vahvistetaan seuraavia menetelmiä ja toimintatapoja:

- varhaiskasvatuksen erityisopettajan vahva rooli oppimisen tuen ja arjen sujuvuuden suunnittelussa
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama säännöllinen osa-aikainen erityisopetus yksilöllisesti, pienryhmässä tai samanaikaisopetuksena
- lapsen yksilöllinen kommunikaatiomenetelmä (esim. kommunikaatiokansio)
- eriyttäminen ja yksilöllinen ohjaaminen
- huomioiminen suhdeluvuissa tai avustaja
- erityiset apuvälineet
- tiivis moniammatillinen yhteistyö
- tiivis yhteistyö huoltajien kanssa

Pidennetty oppivelvollisuus

Mikäli lapselle on suositeltu pidennettyä oppivelvollisuutta, sen toteuttamisen periaatteet ja käytännöt on kuvattu Sastamalan kaupungin esiopetussuunnitelmassa.

	YLEINEN TUKI	TEHOSTETTU TUKI	ERITYINEN TUKI
tuen muodot	yksittäisiä, henkilökohtaisia tuen muotoja	useita säännöllisesti ja samanaikaisesti toteutettavia tuen muotoja	useita tuen muotoja ja tukipalveluita kokoaikaisesti
intensiteetti	matalaa ja/tai lyhytkestoista	voimakkaampaa ja yksilöllisempää	yksilöllistä, jatkuvaa, pitkäkestoista
erityisopetus	satunnaisesti tarvittaessa lyhytaikaisesti	/ / jatkuvampaa, säännöllisempää	säännöllistä
yhteistyö varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veon) kanssa	veo tarvittaessa mukana vasussa, konsultointi	veo mukana vasun laadinnassa, konsultointi	vahvaa ja säännöllistä, veo mukana vasun laadinnassa, konsultointi
varhaiskasvatussuunnitelman keskustelu	vähintään kerran vuodessa toimintakauden alussa tai 1-2kk kuluttua lapsen aloitettua varhaiskasvatuksessa	vähintään kaksi kertaa vuodessa	vähintään kaksi kertaa vuodessa
monialainen yhteistyö	mahdollinen	merkitys lisääntyy	monipuolista
hallintopäätös	ei (paitsi mahdollisista tukipalveluista)	kyllä	kyllä

5.3.4. Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²². Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 b §

toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²³. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

SASTAMALA

Sastamala

Tuki toteutetaan osana lapsiryhmän toimintaa. Sastamalan kaupungin varhaiskasvatuksessa noudatetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvattuja pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tuen muotoja. Lapsen tarvitsema lääkehoito ja muut hoitotoimenpiteet kirjataan Lääkehoidon- ja muiden hoitotoimenpiteiden suunnitelmaan.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁴. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan

¹²³ Varhaiskasvatustilanne 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

¹²⁴ Varhaiskasvatustilanne 15 a ja d §

ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁵.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystieteiden osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

SASTAMALA

Sastamala

Varhaiskasvatushenkilöstö arvioi tuen tarvetta ja tuen toteutumista osana lapsen/lapsiryhmän arkea. Arvioinnin tukena voidaan käyttää esimerkiksi leikin tai motoristen taitojen havainnointimenetelmiä. Muita käytössä olevia arviointivälineitä ovat mm. 1½- ja 4-vuotiaan lomake neuvolayhteistyöhön, 5-vuotiaan kehityksen arviointi (Kehu), 3-vuotiaan kehityksen arviointi (Hali), Kettutesti – 3-vuotiaiden puheen ja kielen kehityksen arviointimenetelmä, Roihusten eväsretki – havainnointimateriaali lasten kielellisten taitojen seurantaan sekä suomen kielen oppimisen kartoitus- ja seurantalomake. Arvioinnista saatua tietoa hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Mikäli lapsen tuen tarve on tiedossa ennen kuin hän aloittaa varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatuksen erityisopettaja on mukana tuen suunnittelussa alusta alkaen. Tarvittaessa hänet kutsutaan mukaan lapsen varhaiskasvatuksen aloituskeskusteluun.

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹²⁷. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittava esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹²⁸.

125 Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

126 Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

127 Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

128 HE 148/2021 vp, s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystuot, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹²⁹.

SASTAMALA

Sastamala

Sastamalassa hyödynnetään OPH:n mallilomakkeen mukaista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Sen laatii varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai erityisopettaja yhdessä lapsen, huoltajan ja muun henkilöstön kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostusta tai erityisestä tuesta tai tukipalvelusta.

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁰. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³¹. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³². Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³³. Päätös on aina perusteltava¹³⁴. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁵.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹³⁶.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹³⁷.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹³⁸.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystukipalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

130 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

131 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

132 HE 148/2021 vp, s. 35

133 Varhaiskasvatuslaki 62 §

134 Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

135 HE 148/2021 vp, s. 36

136 HE 148/2021 vp, s. 34

137 Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

138 HE 148/2021 vp, s. 30

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

SASTAMALA

Sastamala

Huoltajien kanssa keskustellaan lapsen tehostetun/erityisen tuen tarpeesta. Henkilöstö valmistelee varhaiskasvatussuunnitelman ja huoltajien kanssa pidetään varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu. Keskustelussa on mukana myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja mahdolliset muut asiantuntijat. Keskustelun jälkeen varhaiskasvatussuunnitelma täydennetään ja annetaan kahden viikon sisällä huoltajille allekirjoitettavaksi. Kirjallinen kuulemislomake toimitetaan huoltajille yhdessä varhaiskasvatussuunnitelman kanssa. Näiden lomakkeiden palaututtua varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatustyöryhmän esihenkilö valmistelevat päätösesityksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista varhaiskasvatusjohtajalle. Varhaiskasvatusjohtaja tekee päätöksen valmistellun esityksen pohjalta. Yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee kaupungin varhaiskasvatusjohtaja. Päätöksen tultua voimaan lapsen tuen taso tai tukipalvelut kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Mahdolliset lapsen tuen tarpeiden muutokset todetaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmapalaverissa, jonka jälkeen tehdään päätös tuen tason muuttamisesta tai tuen päättämisestä.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹³⁹. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnustetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁰. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevilla asioilla. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴¹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴². Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴³.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, ovat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa

139 Varhaiskasvatustilain 24 §

140 Varhaiskasvatustilain 24 §

141 Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

142 Varhaiskasvatustilain 24 §

143 Varhaiskasvatustilain 20 §

varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

SASTAMALA

Sastamala

Varhaiskasvatuksen suunnitelmallisen arvioinnin tavoitteena on tuottaa ajantasaista määrällistä ja laadullista tietoa Sastamalan varhaiskasvatuksesta. Arviointi on tärkeä ja välttämätön osa laadunhallintaa ja kehittämistä. Arviointia toteutetaan Sastamalassa monitasoisesti. Yksinkertaisimmillaan arviointia toteutetaan päivittäisissä keskusteluissa ja laajimmin etukäteen suunnitelluilla tietyllä syklillä tapahtuvilla tiedonkeruilla. Arviointityöhön osallistuvat kaikki varhaiskasvatukseen liittyvät tahot lapsesta ja huoltajasta Sastamalan varhaiskasvatuksen organisaatioon saakka.

Arvioinnin toteuttamisen tasot:
lapsi
huoltajat
henkilöstö
ryhmä
varhaiskasvatusyksikkö
varhaiskasvatuksen hallinto

Kuva. Varhaiskasvatuksen arviointi on monitasoista.

Sastamalan päiväkodeissa on käytössä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) kehittämä varhaiskasvatuksen digitaalinen laadunarviointijärjestelmä **Valssi**. Valssi perustuu tutkimusperustaisille lomakkeille, joiden avulla voidaan toteuttaa tiedonkeruita, raportoida kerättyä tietoa, koostaa keskustelemalla tuotettua tietoa sekä julkaista lakisäätteisiä arviointituloksia. Valssin avulla tehtävä arviointi on monitasoista. Sen avulla tuotetaan arviointitietoa niin yksilö-, tiimi-, yksikkö-, kunta- kuin myös valtakunnan tasolla. Valssissa on kahdenlaisia arviointityökaluja; ydinprosessien arviointi on tarkoitettu pääsääntöisesti varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja varhaiskasvatuspalveluja tukevien rakenteiden arviointi hallinnolle, esihenkilöille ja muille asiantuntijoille. Varhaiskasvatuksen johtoryhmässä päätetään Valssin arviointi työkalu kulloistakin arviointikierrosta. Sastamalan kaupungin varhaiskasvatukseen on laadittu valssikäsikirja henkilöstön suorittaman arvioinnin tueksi. Lisäksi Sastamalan varhaiskasvatukseen on laadittu arvioinnin vuosikello arvioinnin toteuttamiseksi systemaattisesti ja säännöllisesti. Arvioinnin vuosikello on tallennettu henkilöstön teams-kansioon.

LAPSI ARVIOI

Lapset osallistuvat aktiivisesti toiminnan arviointiin. Lapsia kuunnellaan, heiltä kysytään mielipiteitä ja heitä havainnoidaan arjen eri tilanteissa. Arjessa apuna käytetään esimerkiksi peukkuja, hymynaama-arviointeja ja tunnekuvia. Lapset osallistuvat ikätasonsa ja edellytystensä mukaisesti oman varhaiskasvatussuunnitelmansa laatimiseen ja arviointiin. Lapsi tuntee itsensä arvokkaaksi, tärkeäksi ja hyväksytyksi, kun hän tulee kuulluksi. Tämä lisää lapsen hyvinvointia.

Lapset vastaavat vuosittain alkuvuodesta **lasten asiakastytytyväisyyskyselyyn**. Kyselyyn vastataan varhaiskasvatuspäivän aikana henkilöstön avustamana. Kyselyyn osallistuvat kaikki lapset, joiden ikä- ja kehitystaso mahdollistavat sen. Lapsen ei tarvitse puhua, vaan mielipiteitä voidaan selvittää esimerkiksi kuvien tai tukiviittomien avulla.

HUOLTAJAT ARVIOIVAT

Huoltajat arvioivat varhaiskasvatuksen toimintaa. Huoltajien mielipiteitä kysytään ja kuunnellaan osana päivittäisiä kohtaamisia ja varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluja. Vuosittain alkuvuodesta huoltajille lähetetään **asiakastytyväisyyskysely**. Tulokset käydään läpi yksikkö- ja kuntatasolla ja niiden perusteella arvioidaan ja kehitetään toimintaa. Tulokset julkistetaan yksikötasolla huoltajille ja henkilöstölle ja kuntatasolla kaupungin sivuilla sekä mahdollisesti paikallismediassa.

HENKILÖSTÖ ARVIOI

Varhaiskasvatuksen henkilöstö on avainasemassa arvioinnin toteuttamisessa. Ennen lapsen varhaiskasvatuksen aloitusta kartoitetaan **aloituskeskustelussa** huoltajien ja lapsen odotuksia toiminnasta sekä mahdollisia tarpeita. Tämän pohjalta arvioidaan toimintaa jo ennen kuin lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa ja mahdollisesti muokataan toimintaa tai toimintaympäristöä lapsen/perheen tarpeiden mukaan. Aloituksen jälkeen lapselle laaditaan yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa **lapsen varhaiskasvatussuunnitelma**. Suunnitelmaa toteutetaan, arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti osana lapsiryhmän toimintaa, sekä vähintään kerran vuodessa yhdessä huoltajien kanssa. Arvioinnin tehtävänä on tarkastella, toteutuvatko varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut asiat lapsen arjessa.

Henkilöstö arvioi arviointijärjestelmä **Valssin** ydinprosessien avulla päiväkodissa toteutuvaa pedagogiikkaa. Henkilöstö vastaa arviointityökaluun arvioimalla omaa ja oman tiiminsä toimintaa. Tiimissä keskustellaan arvioinnin herättämistä ajatuksista ja tehdään johtopäätökset oman tiimin vahvuuksista ja kehittämisen kohteista.

Erilaisia havainnointi- ja arviointimenetelmiä voidaan käyttää tarpeen mukaan, jotta saadaan lisätietoa toiminnan suunnittelun pohjaksi. Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä lastenneuvolan kanssa. Kaikista varhaiskasvatuksessa olevista 1½-vuotiaista ja 4-vuotiaista täytetään varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyötä varten lomakkeet, joiden avulla siirretään tietoa varhaiskasvatuksen ja neuvolan välillä.

VARHAISKASVATUSYKSIKÖ ARVIOI

Varhaiskasvatusyksiköissä tehdään vuosittain **toimintavuosisuunnitelma**, joka sisältää yksikön toimintavuosisuunnitelman, tiimisopimuksen, ryhmävasun ja pedagogisen toiminnan suunnittelu- ja arviointityökalun. Varhaiskasvatuksen toimintavuosisuunnitelma toimii arvioinnin ja kehittämisen pohjana yksikössä ja tiimeissä. Toimintavuosisuunnitelmaa arvioidaan tarvittaessa, mutta vähintään tammikuussa ja toisen kerran toimintavuoden lopussa, ennen seuraavaa toimintakautta.

Ryhmän toimintaa linjaavan **ryhmävasun** laatiminen aloitetaan syksyllä toimintakauden alettua. Ryhmävasun laatimisessa käytetään havainnoinnin avulla saatua tietoa, lasten mielenkiinnon kohteita, tuen tarpeita sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousseita asioita. Ryhmävasu toimii toiminnan suunnittelun pohjana. Ryhmävasun arvioinnin avulla selvitetään, miten toiminnalle asetetut tavoitteet on saavutettu ja tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja kehittämistarpeita. Tiimipalavereissa henkilöstö arvioi ja kehittää säännöllisesti omaa toimintaansa.

Perhepäivähoidon toiminnan arviointia tehdään perhepäivähoitajien kuukausikokouksissa, tiimeissä esihenkilöiden kanssa sovitulla tavalla. Valssi-työkaluja voidaan käyttää myös perhepäivähoidon arviointiin soveltaen.

SASTAMALAN VARHAISKASVATUKSEN HALLINTO ARVIOI

Sastamalan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma on perusta toiminnan suunnittelulle, toteuttamiselle, arvioinnille ja kehittämiselle. Suunnitelma on osa laadunhallintaa ja se antaa varhaiskasvatustyölle raamit ja puitteet. Varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan, kehitetään ja päivitetään säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmatyöryhmässä. Varhaiskasvatuksen johtoryhmä arvioi varhaiskasvatussuunnitelmaa mukaista toimintaa ja kehittää Sastamalan varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa.

Varhaiskasvatuksen hallinto käy läpi Valssin tuottamat määrälliset tulokset ja yksiköiden yhteenvedot, sekä käyttää hyväkseen muita mahdollisia arviointituloksia. Näiden pohjalta

muodostetaan kuntakohtaiset arviointitulokset, joista käy ilmi kuntatason vahvuudet ja kehittämiskohteet sekä laaditaan toimenpide- ja seurantasuunnitelmat.

Varhaiskasvatuksen hallinto päättää Valssin rakenteellisten arviointityökalujen käytöstä. Uusi työkalu otetaan käyttöön joka toinen vuosi. Se valitaan kulloisenkin tarpeen mukaan. Tarpeen ja valitun työkalun perusteella hallinto päättää arviointityökalun vastaajaryhmän kokoonpanon. Hallinto kirjaa arvioinnin tuloksista keskeiset tulokset, kehittämissuunnitelman ja siihen liittyvät toimenpiteet.